

2000 Sonrası Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde Teknoloji Kavramının Değerlendirilmesi

Hilal Aycı*

¹ Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye (ORCID: 0000-0001-5101-4873)

(İlk Geliş Tarihi Aralık 2020 ve Kabul Tarihi Ocak 2021)

(DOI: 10.31590/ejosat.849811)

ATIF/REFERENCE: Aycı, H. (2021). 2000 Sonrası Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde Teknoloji Kavramının Değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (22), 331-341.

Öz

1977 yılında verilmeye başlanan Aga Khan Mimarlık Ödülleri, kuruluş amacı olarak temelde İslam Coğrafyalarındaki yapılı çevrenin iyileştirilmesi üzerine kuruludur. Postmodern dönemde bölgeselcilik söylemlerinin ön planda olduğu bu yıllarda bölgeselcilik düşüncesi mimarlık alanında da yaygındır. Batı mimarlığına karşı Doğu mimarlığı ikilemini ortaya koyarak yola çıkan Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde özellikle 2000'lerden sonra bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle, teknoloji ve mimarlık ilişkisi dinamik bir alana dönüşmüştür. Bu çalışma 2002-2004 Aga Khan Ödül döneminden günümüze tekil yapı ölçeğinde ödül kazanan ve kriter olarak teknoloji vurgusu yapılan üç yapı olan Cesar Pelli'nin Patronas Kuleleri, WOHA Architects tarafından tasarlanan Moulmein Yüksek Konut Kulesi ve Zaha Hadid tarafından tasarlanan Issam Fares Enstitüsü'nü teknoloji kavramıyla ele almaktadır. Method olarak seçilen üç yapının ödül döngüsüne ait jüri üyeleri, ödül alma nedenleri ve bu nedenlerin teknoloji ile kurduğu ilişki incelenmiştir. Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin çok uluslu ve çok kültürlü yapısıyla birlikte İslam Mimarlığı tanımının sınırlarından dışarı çıkan bir tartışma zemini sunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Aga Khan Mimarlık Ödülleri, İslam Mimarlığı, teknoloji

Anaylses Of The Concept Of Tecnology In The Aga Khan Award For Architecture After 2000s

Abstract

Founded in 1977, the Aga Khan Architecture Awards are mainly based on the improvement of the built environment in Islamic geographies. At the Aga Khan Awards for Architecture, which set out by putting the Eastern dilemma against Western architecture, especially with the arrival of the millennium the relationship between technology and architecture has changed. In this context, this study analysed the three buildings, Patronas Towers, designed by Cesar Pelli, Moulmein Rise Residential Tower designed by WOHA Architects and Issam Fares Enstitute designed by Zaha Hadid. These three awarded buildings were examined with the concept of technology. Aga Khan Architecture Awards with its multinational and multicultural structure, these three buildings with their technological approaches offer a platform for discussion that goes beyond the limits of the definition of Islamic Architecture.

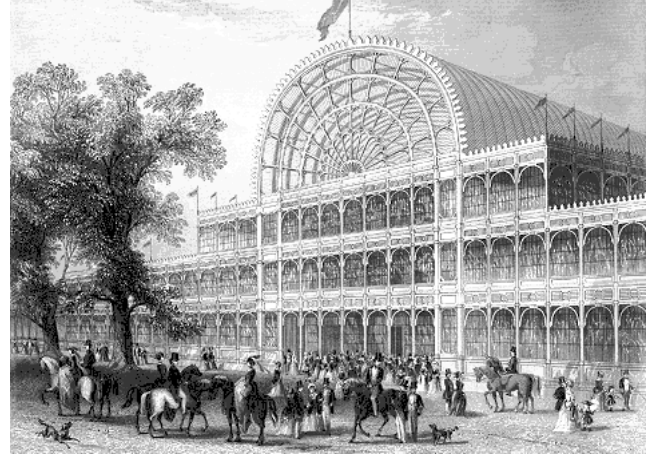
Keywords: Aga Khan Awards for Architecture, Islamic Architecture, technology

* Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0001-5101-4873), hilalayaz@gazi.edu.tr

1. Giriş

Teknoloji kelimesi Yunan kökenli *tecnologia*'dan gelmekte sanat, zanaat ve yapmak kelimelerinin birleşmesiyle oluşmaktadır (Oxford, 2020). Yunanlılar her türlü yapma eylemini *poieses* olarak adlandırmakta, doğanın ürettikleri de bu bağlamda bir yapma eylemi olmaktadır (Korkmaz, 2001). Bu tanımlardan yola çıkacak olursak teknoloji sanatı, zanaati yani el işçiliğini bir araya getiren bir eylemdir. Teknoloji'nin bugünkü bildiğimiz anlamında kullanılması son yüzyılda gerçekleşmiş olsa da teknoloji kelimesinin kökeninden de anlaşılacağı gibi kavram eskilere dayanmaktadır. Makine çağının getirdiği yenilikler birçok alanda mimarlık için devrim niteliğindeki dönüşümlere neden olmuştur. Demirin ve asansörün keşfi yüksek yapılaşmayı, kırdan kente göçler kentlerin yoğunlaşmasını beraberinde getirmiş, betonarmenin yapılarda kullanılması sonrasında ise modern mimarlık ürünleri evrensel dilyle dünyanın birçok noktasına yayılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise modern dönemin evrensel diline gelen eleştiriler farklı modernlerin ve farklı teknolojilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Teknoloji ile mimarlık ilişkisi her dönemde etkili olmakla birlikte bugüne etkilerinin en fazla taşındığı süreç Endüstri Devrimi ile başlamaktadır. Endüstri Devriminin merkezi olan kuzey Avrupa ve daha da noktasal olarak İngiltere merkezli yaşanan dönüşüm, değişen teknoloji ve mimarlık ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bu nedenle ki 20. Yüzyılın teknoloji tarihi Avrupa tarihi olarak okunur. Mies van der Rohe "Teknoloji ve Mimarlık" makalesinde gerçek amacına eriştiği her yerde teknolojinin mimarlığa dönüştüğünü belirtir. Mimarlık Mies'e göre zamana bağımlı olduğundan, mimarlık ve teknoloji yakın ilişki içindedir (Conrads, 1991). Mimarlık ve sanat, endüstrileşmeyle birlikte yaşanan mekanizasyona ayak uydurma çabasına girmiş, makineleşmeyle birlikte yaşanan bu dönüşüm tarihte ilk etapta tepkiye neden olmuştur. Arts and Crafts hareketi her alanda makineleşmeye ilk etapta tepki gösterse de, Arts and Crafts'ın öncülerinden John Ruskin, teknolojinin insan hayatından ayıramayacağı düşüncesiyle teknolojiyle/makineyle gelen değişimin insanı gereksiz işlerden kurtarabileceğini belirtmiştir (Frampton, 1992, 42). Bugünkü anlamda teknolojinin ilk ürünü olarak tanımlanabilecek Chrystal Palace (1851) yapısı, bir bahçıvan olan Joseph Paxton'un, sera yapmadaki birikimini kullandığı bir yapıdır. Projesini dokuz günlük çok kısa bir sürede hazırlamış ve 560 metre uzunluğunda, 137 metre genişliğinde açıklıkları geçmeyi başarmıştır. Chrystal Palace, prototipleşen bir modül kurgulayıp onun tekrarıyla elde ettiği çıplak bırakılmış yapı teknolojisinin en çarpıcı örneği olarak değerlendirilebilir (Korkmaz, 2001). Değindiği gibi Endüstri Devriminin çıkış noktası olan İngiltere'de teknolojiyle gelen değişime karşı tavırlar da gelişir. Arts and Crafts hareketinin kurucusu William Morris makinenin el sanatlarını öldüreceği düşüncesiyle teknolojiye karşı bir duruş sergilemiştir (Frampton, 1992, 43). Almanya'da bir diğer kurum olan ve özünde sanatı bütüncül olarak ele alan Bauhaus Okulu özünde teknoloji ile sanatı bütüncül bir biçimde ele almıştır (Gideon, 1954). Endüstri devrimiyle mimarlık alanına giren makine, mimarların sanatla birlikte ele aldıkları mekanın ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Resim 1. Chrystal Palace, Londra, 1851
(Wikiarquitectura, 2020).

Modern Mimarlığın en önemli isimlerinden Le Corbusier'in ve Gropius'un mimarlığında da teknoloji vurgusu hakimdir. Her ikisi de teknolojiyi değişim için bir güç olarak yorumlamıştır. Corbusier'in "*ev içinde yaşanan bir makinadır*" (Frampton, 1992, 149) söylemi mimarlığın teknoloji ile birlikte tanımlandığının kanıtıdır. Tüm bu söylemler özünde özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında kentlerde nüfusun daha da artmasının etkisiyle yaşanan konut sorununa hızlı bir çözüm olarak teknolojinin olanaklarının kullanılmasından kaynaklanmaktadır. 1970'lerden itibaren teknoloji, iletişim olanaklarındaki gelişmeler, teknoloji mimarlık ilişkisine yeni bir boyut getirmiş, mimarlık tarihinde High Tech olarak adlandırılan akım doğrudan teknolojinin kendisine referansla ortaya çıkmıştır. High Tech mimarlıkta enerji ve hareket sistemlerinin bina cephesinde okunması (Resim 2) o dönemin makine estetiği olarak kabul edilmiştir (Pamir, 2000). Reyner Banham'ın (Banham, 1978), ikinci makine estetiği olarak tanımladığı High Tech Mimarlığı, Norman Foster, Renzo Piano, Nicholas Grimshaw gibi öncü isimlerden oluşur.

Yeni yüzyılla birlikte mimarların teknolojiyle olan ilişkileri dönüşüm geçirmiştir. Tschumi'ye göre (1991) mimarların değişen rolü onları yapım teknolojisi ile daha az fakat teknolojinin yapımı ile daha çok ilgilenmelerini sağlamıştır. Dijitalleşen çağda, iletişim ağları teknoloji ile mimarlık ilişkisini ayrılmaz bir bütüne dönüştürür. Diğer yandan dünyanın var olan kaynaklarının azalmasının doğurduğu sorunlar da kimi zaman ekolojik çözüm arayışlarıyla kendisine yol bulur. Bu çevreci ve sürdürülebilir söylemlerde aynı zamanda bilimsel ve teknolojik unsurlar ön plandadır. Teknoloji ile ilişkilenen bir başka kavram olan sürdürülebilirlik, doğal kaynakların kullanılması ve katı atıkların sebep olduğu kirliliğin önüne geçilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Ürük, İslamoğlu, 2019). Kimi ünlü mimarlar sürdürülebilirliği bina sertifika sistemleri ve mimari tasarımı binalara eklenen teknik sistemlerin yerleştirilmesi işine dönüştürürken (Guy, Moore, 2005), Ken Yeang (Yeang, 2006) gibi isimler ise bu anlayışa karşı bir duruşla kendi sürdürülebilir mimarlık yöntemlerini ortaya koymuşlardır. Mimarların teknolojiyle olan ilişkileri dönüşüm geçirerek daha da dinamik bir hal almıştır. Strüktür, cepheler, şantiye teknolojileri vb. gibi birçok alanda mimarlık teknoloji ile ayrı düşünülemez. Medya cepheleri, 3D Printing sistemleri ve kinetik cephelerle geleneksel üretim modellerinin dışına çıkarak ileri teknolojinin mimarlığın her alanına girdiği bir sürece tanıklık edilmiştir (Çolak, İlerisoy, Soyuluk, 2019, 541).

Bu araştırmanın amacı, 2000 yılından itibaren dönemsel olarak verilen Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin batının İslam Mimarlığı tanımlamasındaki kısıtlamalarının dışına çıkarak, evrensel bir kavram olan teknoloji ile ilişkisini tartışmaya açmaktır. Diğer bir ifade ile İslam Mimarlığı adlandırması ile Doğu'daki mekan üretimi için çizilen sınırlar, sınırsız ve dinamik bir kavram olan teknoloji aracılığıyla, Aga Khan Mimarlık Ödülleri'ndeki ödüllü yapıları üzerinden ele alınmıştır.

Resim 2. Pompidou Kültür Merkezi, Paris, 1977
(Archdaily, 2020).

2. İslam Mimarlığı Tartışması ve Aga Khan Mimarlık Ödülleri

İslam Mimarlığı terminolojisini Batı'dan ithal edilmiş ve İslam coğrafyaları için yabancı bir kavram olarak değerlendiren Tanyeli, İslam ülkelerinin kendi geçmişlerine ait araştırma yapmadıkları bir dönemde daha 19. Yüzyılda Batı'da İslam Mimarlığı düşüncesinin üretildiğini ve bazı İslam ülkelerinin bu kavramı sorgulamaksızın kabul ettiklerini belirtir ve bunun da ötesinde Batı'nın neden Hristiyan Mimarlığı gibi bir terminoloji kurmadığını sorar (Tanyeli, 1991, 30). Bu soruyu ise "İslam Mimarlığı tanımının çok da derinlemesine bir araştırma yapılmadan isimlendirildi açıklamasıyla cevap verir" Öyle ki Tanyeli'ye göre Batı, İslam toplumlarının ürettiği mimarlık için en kapsayıcı olarak ve hatta kolaycılığa kaçarak İslam dinine referans vermişlerdir. Fakat İslam Ülkeleri'nin bulunduğu coğrafyaların zengin geçmişleri ile İslam kültürünü de birleştiren bir sonuçtan bahsedilebileceğini de ekler (Tanyeli, 1991). Bu açıdan bakıldığında teknolojinin evrensel bir kavram olduğu düşünüldüğünde bunun ağırlıklı olarak İslam toplumlarındaki yapılara verilen ödüller olan Aga Khan Mimarlık Ödülleri'ndeki yerini sorgulamak İslam Mimarlığı genellemesine karşı bir inceleme denemesi olarak kabul edilebilir. Tanyeli'nin (1991) "bir kültürü güçlü kılan verinin hiçbir dış kaynaktan etkilenmemişiği değil bu etkenin geniş kapsamlı bir sentezinin yapılp yapılmamasıyla ilişkilidir" düşüncesi üzerine ödüllerdeki seçilen yapıların teknoloji ile kurduğu ilişkinin sorgulanması bu sentezin değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin misyonu İslami coğrafyalarda kentsel büyüme, sürdürülebilir gelişmeler, kentlerin altyapılarının iyileştirilmesi, kentsel yaşam kalitesi, sağlıklı çevreler, yaşanabilirlik, kimlik, güç, çok kültürlülük anahtar kelimeleri ile tarif edilir (Salama, El-Ashmouni, 2020, 5). Bu tanım aynı zamanda İslam coğrafyalarındaki yapı kültürü üzerinde derin araştırmalara kapı aralaması açısından da

önemlidir. Hristiyan mimarlığı gibi bir genellemenin Batı tarafından yapılmamasına rağmen İslam Mimarlığı gibi bir genelleme özünde Uğur Tanyeli'ye göre (1991) Avrupa dışı toplumlara Batının tahmülsüzlüğü ve hoşgörüsüzlüğünün ürünüdür.

1970'li yıllarda daha çok Orta Doğu, Kuzey Afrika, Arap Yarımadası ve Uzak Doğu'nun bazı ülkelerinden oluşan yeni bir aydın sınıfı kendi sosyal, heterojen dinamiklerini keşfetmeye ve Doğu Batı arasında yaşanan gelgitleri üzerine yoğunlaşan bir misyonla çalışmalarına başlamışlardır. Erdoğan Erkaslan'a (1999, 6) göre bu oryantalizme ve geri kalmışlık paranoyasına karşı açılmış bir savaştır. Tanyeli (1991), geri kalmışlık paranoyasını Batı'nın İslam mimarlığı adlandırması ile Doğu üzerindeki bilinçli bir üstünlük kurma işlevinin yerine getiricisi görerek, şarkiyatçı bir gelenek olarak adlandırdığı Batı'nın Doğu okumasını, Doğu'yu anlamak üzere atılmış bir adım yerine Batı'nın arzuladığı bir Doğu imgesi oluşturmakla görevli bir anlayış olduğunu belirterek 19. ve 20. Yüzyıllarda Batı'nın Doğu karşısında ekonomik üstünlüğünün sonucu olan müdahaleci ve sömürgeci politikasını bu şekilde meşrulaştırdığını da ekler. Batılıların kendi toplumları için onay almak üzere meşrulaştırdıkları İslam Mimarlığı, Doğu mimarlığının yalnızca bir parçası olup bu bağlamda doğuda dinsel önyargılar, batı'da ise aklın ön planda olduğu düşüncesi zihinlere yerleştirilmiştir (Tanyeli, 1991). Doğu'nun despotizmine karşı Batı'da kurumlar ve sivil toplumun olduğu, Batı'nın sürekli değişen mimarlığına karşı durağan bir Doğu mimarlığının var olduğu ve İslam mimarlığının da içerisinde olduğu diğer mimari üretimlerin değişmez olduğu algısı oluşturulmaktadır (Tanyeli, 1991). Batı'da ak-kara olarak tanımlanan bu süreçte Batı mimarlığı dışında dünyada hiçbir mimarlığın evrim geçiremez ve sabit olduğu düşüncesi hakimdir (Fletcher, 1950).

Aga Khan Mimarlık Ödülleri Batı dünyasının ak-kara olarak tanımladığı mimarlık anlayışının dışında İslam mimarlığında çoğunlukla "bölgeye" ve "kimlik" kavramlarına odaklanılan bir yaklaşım sunmaktadır. Ödül ayrıca Batı tarafından dışlanan İslam Mimarlığı için otonom söylemlerinden sıyrılmaya amacını dile getirmiştir (Erdoğan-Erkaslan, 1999, 7). 1977 yılından bu yana üç yılda bir verilen ödüller, İslam topluluklarının ihtiyaçlarını belirleme, seçim sürecinde insanların sadece fiziksel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına değil aynı zamanda kültürel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bir mimarlık misyonuna sahiptir. Teknoloji kavramı, yerel kaynaklarla birlikte ve uygun teknoloji yorumuyla (Aga Khan, 2020) sınırlandırılarak ödülün kriterlerinde yer bulur.

Bununla birlikte yaklaşıma eleştiriler de getirilebilecektir. Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin sorunları, yaratıcılık problemi, yabancı mimarlar ve ithal formlar, klişeler ve modern yapımların sistemlerinin kötü yorumu, geçmiş populist yorumlar, kitsch sorunsalı ve geleneksel mimarlığın kopyaları olarak değerlendirilir (Erdoğan-Erkaslan, 1999, 6). Batıya mimarlığındaki kabullere karşı bir duruş sergilemek üzere 1988 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde özel bağımsız bir bünyeye sahip olarak kurulan Aga Khan Vakfının (Aga Khan, 2020) Doğu'da herhangi bir kent yerine İsviçre merkezli oluşu da tezat oluşturmaktadır. Aga Khan Mimarlık Ödülleri jürisi değişik coğrafyalardan seçilmiş disiplinlerarası (mimar, sanatçı, sosyolog) bir jüridir (Hasol, 2007). Bu güne kadar yapılan Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde jüri olan isimlerin arasında Peter

Eisenman, Frank Gehry, Kenzo Tange, Zaha Hadid, Charles Correa, Jean Nouvel, Arata İzosaki, Alvaro Siza, Fumikio Maki gibi alanında öne çıkan isimler yer almaktadır (Aga Khan, 2020). Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde Jürisinde Batılı yıldız mimarlar da yaygın olarak yer almaktadır. Uğur Tanyeli'nin İslam mimarlığı kavramının Batı merkezli bir adlandırma olması düşüncesinin altında yatan tartışmaları, ödülün amacında da görülen İslam toplumlarının mimari ihtiyaçlarını belirleme sorunsalında da görülmektedir. İslam toplumlarının mimari ihtiyacı sorunsalı çok genel ve neredeyse cevaplanması bu bağlamda imkansız bir sorundur. Bunun nedeni ise İslam Coğrafyasının ağırlıklı olarak bulunduğu Doğu'nun karakteri Tanyeli'ye (1991) göre uluslararası ve ülkesel üstü bir çeşitliliği barındırmaktadır.

2001 yılında Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde asli jüri üyeliği yapmış olan Doğan Hasol, ödülün değerlendirme süreciyle ilgili dört noktanın kriter olarak jüriye sunulduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki mimarlık aracılığıyla sosyal konut gibi yoksulların gereksinimlerini belirlemek, ikinci olarak çağdaş toplumlarda insanlar için değerli olan yapıların ve mekanların korunması, üçüncüsü iklime, var olan kaynaklara ve kültürel törelere uygun yanıtlar bulma gereksiniminden yola çıkarak, iklime ve var olan kaynaklara duyarlılık, son olarak ise çağdaş mimarlık ve çevre tasarımındaki başarılar ve yeniliklerdir (Hasol, 2001). Bu dört kriterde de çağdaş mimarlık üretimi vurgusu teknoloji ile ilişki kurarken ödülün ana ekseninde bölgeye ait verilerin değerlendirilmesi yer almaktadır. İslam coğrafyasındaki ana problemlerden biri olan yoksulluk sorunu Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin teknoloji ile ilişkisini sürdürülebilirlik eksenine kaydıran ana nedenlerden biridir (Aycı, 2021, 421). Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde bölge, kimlik gibi kavramlar öne çıkarken teknoloji ödül kapsamında geri planda kalmıştır.

3. Aga Khan Mimarlık Ödülü Alan Üç Yapıda Teknoloji Kavramının Değerlendirilmesi

Bu çalışmada, literatür taraması, yapı dokümantasyonu, söylem analizi ve mimarlara ait görüşlerden oluşan bir yöntemle Aga Khan Mimarlık ödülünde 2000 yılı sonrasında ödül alan tek yapı ölçeğindeki projelerde teknolojiye ait niteliksel bir araştırma yapılmaktadır. Teknoloji vurgusu olan ödüllü tekil yapıların jüri üyelerinin ülkeleri, ödülde hangi kavramların öne çıktığı ve bu kavramların teknolojiyle kurduğu ilişki araştırılmıştır. Mimarlık ve teknolojinin ilişkisi çok boyutludur. Malzeme, strüktür, teknolojinin servislerde yaptığı değişiklikler (iklim, enerji verimliliği, ısıtma, havalandırma, ışık, akustik), görülmeyen teknolojiler (bilgisayar teknolojisi) ve sürdürülebilirlik kavramları gibi teknoloji unsurları birçok alanda mimari ürünü etkilemektedir. Çalışmanın örneklemelerinin seçiminde verilerin toplanması ve değerlendirilmesi için nitel yöntemler kullanılmış, Aga Khan Mimarlık ödülünden seçilen örnekler 2000 yılı sonrasında gerçekleştirilmiş olan ve ödül alan projeler arasından seçilmiştir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan ve teknoloji kavramı açısından değerlendirilen yapılar: Patronas Kuleleri (1998), Moulman Rise Konut Kulesi (2003), Issam Fares Enstitüsü (2014)'dür. Seçilen örneklerin değerlendirilmesindeki verilerin teknoloji ile olan ilişkisini tartışmak için gereken aşamalar analiz edilerek tablolandırılmıştır. Bu tablolarda 2000 sonrası Aga Khan Mimarlık Ödülü almış yapıların teknoloji kavramı ile kurduğu

ilişkinin yanı sıra, inşa edildiği coğrafya, jüri üyelerinin seçimi, ödül verilme nedenleri kriterleri de değerlendirilerek daha kapsamlı bir incelemeyle teknolojiyle kurduğu ilişki çok boyutlu olarak ele alınmıştır.

3.1. Patronas Kuleleri (Malezya, 1998)

2002-2004 dönemi Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde ödül alan Patronas Kuleleri diğer ödül alan projelerden tekil yapı ölçeği ve teknolojiyle kurduğu ilişki bakımından farklılaşır. Bu dönemde ödül alan yedi yapıdan ikisi kırsal alanda inşa edilen konut projeleridir. Diğer bir ödül kentsel ölçekte gerçekleşen Kudüs'ün eski kent dokusunun yenileme projesine verilmiştir. Diğer ödüller ise 12. Yüzyıla ait bir cami projesi restorasyonu, kırsal alanda inşa edilen ilköğretim projesi ve tarihi İskenderiye kütüphanesi için yapılan yeni kütüphane binasına verilmiştir (Aga Khan, 2020). Ödüllerde genel itibarıyla kırsal alana dair fikirler, koruma ve tarihsel bağlama vurgu yapılmıştır. Patronas Kuleleri'nde ise yükseklik ve teknoloji vurgusu diğer projelerden tekil yapı ölçeğinde farklılaşmaktadır.

Patronas Kuleleri Arjantin asıllı Cesar Pelli (1926-2019) tarafından Malezya'nın güneyinde yer alan Kuala Lumpur kentinde, son on yılda köklü değişimler yaşayan ticari merkezi için tasarlanmıştır. Cesar Pelli'nin yapıları birçoğu yüksek ve teknolojiyle güçlü ilişkiler kuran yapılar olsa da çevreye ve bağlamına duyarlı ürünler olarak tanımlanır (Archdaily, 2020). İkiz Petronas Kuleleri 88 katlı yapı petrol şirketi tarafından Kuala Lumpur'un ticari merkez üçgeninde inşa edilmiştir ve içerisinde karma işlevleri barındırır. Patronas Kuleleri'nin 452 metre yüksekliğe sahip olması onu döneminin dünyadaki en yüksek yapıları arasında da tescillenmesini sağlamıştır. İki kule arasında dolaşımın ve ulaşımın sağlanması amacıyla 41. ve 42. katta yapı köprülerle bağlanmıştır. (Aga Khan, 2020).

Patronas Kuleleri 2000'lerde Dünya'nın en yüksek yapıları arasında Malezya'nın 2020 ulusal ekonomik vizyonu için ülkenin sembolü olarak kabul edilir (Bunnell, 1999, 1) ve aynı zamanda yüksek yapı olmasından kaynaklı teknik zorlukların üstesinden gelmiş, rüzgar yüküne karşı alınan önlemlerin dışında inşasında da uzak doğu teknolojisi kullanılmıştır (Thornton ve diğ., 1997, 261). Dünyadaki birçok yüksek yapıda taşıyıcı olarak çelik kullanılır. Fakat Patronas Kulelerinde mikrosilika adı verilen malzeme aracılığıyla beton hafifletilerek taşıyıcı olarak kullanılmış, uzun açıklıklı zemin kirişlerinde ise çelik kullanılmıştır. Özetle yapı maliyeti, kullanımdaki yararlılıkları arttırmak amacıyla karma bir konstrüksiyon sistemi ile inşa edilmiştir (Thornton ve diğ., 1997, 261).

Patronas Kuleleri'ne Aga Khan Mimarlık ödülü verilmesi ise "İleri teknoloji kullanımında aynı zamanda yerel ve ulusal istekleri sembolize ederek gökdelen mimarlığına yeni bir yön çizmesi" olarak açıklanmıştır (Aga Khan, 2020). 2002-2004 dönemindeki ödüllerde jüriye Aga Khan Komitesi tarafından üç ilke verilmiştir. Bu ilkelerden ilki projelerin sosyal ve etik olmasıdır, ikincisi kaynakların ve malzemelerin etkili ve çevreye uygun kullanılması, üçüncüsü ise bilinen yapma eyleminin sınırlarını zorlamasıdır (deneysellik)(Aga Khan, 2020). Bilinen konvansiyonel yapma eylemine ve biçimlerine getirilen girişimler, yenilikler teknolojinin de kaynağı olan deneyellik kavramı ile örtüşmektedir. Özellikle bilinen yapma biçimlerini zorlaması (Özkan, 2004) bu dönem için teknolojinin öne çıktığı düşüncesini kuvvetlendirir. Jürinin ayrıca 2002-2004 yılındaki değerlendirmesinde en önemli vurgu "Müslüman dünyasındaki çağdaş yapılaşmada güç ve otoritesinin sembolize edilmesi,

kamusal ve özel alanların artiküle edilmesi, kültürel kimliğin, çoğulluğun, toplumlar ve bireyler için konstrüktif temsilin öne çıkarılması” ifadesinde yer alır (Özkan, 2004). Aga Khan Mimarlık Ödülleri jürisinin, ödülü Müslüman olmayan bir mimara vermesinin ödülün tam da hedeflenen çoğulluk fikrine uygun olması olarak değerlendirilir (Özkan, 2004). Jüri ayrıca Patronas Kulelerinin ödüllendirilmesini, ayırım yapmaksızın insanlık için fayda sağlama amacına dayandığını ve yapının Kuala Lumpur’un ticari canlılığına katkı sağladığını belirtir. Patronas Kuleleri ayrıca ticari otoritenin kararıyla inşa edilmiş olsa da dünyanın en yüksek yapısı olması politik otorite’nin de kararı olduğunu göstermektedir (Özkan, 2004). Patronas Kuleleri’nin ödüllendirilmesi Aga Khan Mimarlık Ödülleri kapsamında da Malezya’nın dünyadaki ekonomik mücadelenin sembolü olarak, Patronas Kuleleri karşılık bulur.

Kuruluşunda Batı Mimarlığı’na karşı İslam Mimarlığı için fikir üretme üzerine temellenen bir kurumsal yapısı olsa da Patronas Kuleleri’nin o dönem için dünyanın en yüksek yapısı

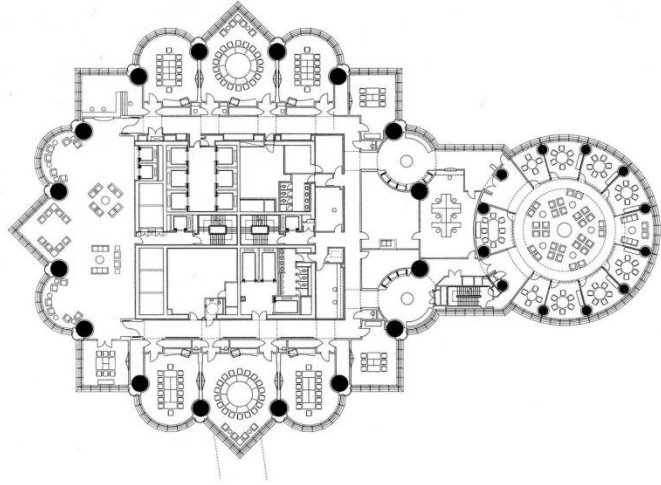
olarak tescillenmesi Aga Khan Mimarlık Ödülleri’nin batı mimarlığına referansla konumlandığını göstermektedir. Aga Khan Mimarlığı’nın İslam’ın insanlık için iyiyi arama düşüncesine dayanan herkes için iyi bir şeyler yapma düşüncesi de ödülün evrensel değerlerle buluşmasını amacını taşır. Patronas Kuleleri, 2000’lerin başındaki mekansal üretim için vurgulanan tasarımda ve konstrüksiyonda inovasyon, deneysellik, yükseklik ve yapının geceleri ışıklandırılması ile Patronas Kuleleri, teknoloji anlamında Malezya’yı dünya ekonomisi içerisinde temsil etme aracı olarak yorumlanmıştır.

Tablo 1. Patronas Kuleleri Aga Khan Mimarlık Ödülleri Değerlendirmesi ve Teknoloji ile İlişkisi

<i>Ödül Dönemi</i>	2002-2004
<i>Mimar</i>	Cesar Pelli (Arjantin, Amerika)
<i>İşlev</i>	Ofis, Alışveriş Merkezi, Sanat Galerisi, Konser Salonu, Multi medya konferans merkezi
<i>İnşa edildiği Ülke, Yer Aldığı Kıta</i>	Malezya, Güney Asya
<i>Jüri Üyeleri , Ülkeleri, Yaşadığı Şehir, Meslekleri</i>	<ul style="list-style-type: none">• Ghada Amer , Mısır, New York, Sanatçı• Rahul Mehrotra, Hindistan, Amerika, Mimar• Farshid Moussavi, İran, İngiltere, Mimar• Modjtaba Sadria, İran, Londra, Felsefeci-Akademisyen• Reinhard Schulze, Almanya, Almanya, dilbilimi, tarih, akademisyen• Elias Torres Tur, İspanya, Barcelona, mimar• Billie Tsien, Amerika, Amerika, sanatçı-mimar• Jafar Tukan, Ürdün, Beyrut, mimar
<i>Ödül Alma Nedeni</i>	<ul style="list-style-type: none">• Tasarım ve konstrüksiyonda inovasyon• Deneysellik• Kimlik katma• Ticari ve politik otorite’nin kararı olması• İkonik• Planda ve cephede kullanılan yıldız, daire gibi doğuya özgü geometriler
<i>Teknoloji ile kurduğu ilişki</i>	<ul style="list-style-type: none">• Yükseklik (Güç ve otorite temsili)• Konstrüktif yenilik• Işıklandırma

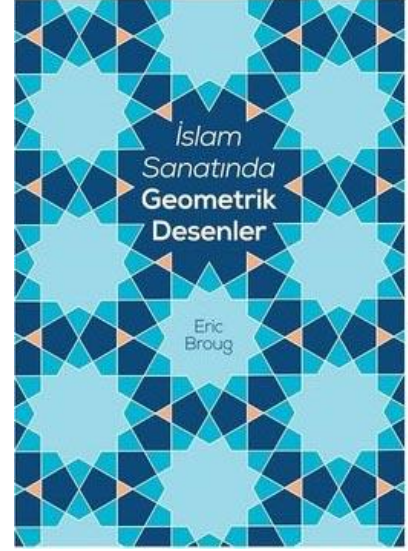
Resim 3. Patronas Kuleleri, Kuala Lumpur, Malzeya, 1998 (Aga Khan, 2020).

Resim 4. Patronas Kuleleri Planı (Architectureweek, 2020).

Literatürde Patronas Kuleleri, dünyanın en yüksek kulelerini inşa etme motivasyonu (Thornton, vd., 1998) başlığıyla yer almıştır. Çinli filozof Lao Tse, mimarlığın gücünü fiziksel olarak duvarların kendisinden değil, duvarların oluşturduğu mekanlardan aldığını belirtir (Architectureweek, 2020). Lao Tse'nin iması burada yükseklikle oluşan mekanın gücününün simgelenmesidir. Malezya'nın ekonomik anlamda gelişen yönüne referansla inşa edilen Patronas Kuleleri'nin tasarım işinin Arjantinli mimar Cesar Pelli'ye verilmesi, Pelli'nin teknolojik işleri ile anılan mimari kariyeri ile de ilişkili olduğunu düşündürür. Dünya'nın birçok yerinde yüksek yapılar, evrensel dile sahiptir ve yerinden bağımsız olarak değerlendirilirler. Patronas Kuleleri'nin plan ve cephelerinde okunan İslam Motifleri ise Tanyeli'nin Batı'nın Doğu Mimarlığı'nı İslam Mimarlığı adlandırması ile sınırlı bir alana hapsedme düşüncesini akla getirir. Dahası yüksek yapılarda farklı geometrik ifadelerin dilde etkili olduğu görülür. Bu bağlamda Patronas Kuleleri, yüksek yapı olarak ifadesini yalın geometride değil, İslam sanatındaki geometrik desenlerin tekrarı ile (Broug, 2019)

tanımlanan oryantalist biçimlenmesi ile İslam mimarlığı genellemesi içerisinde arar.

Resim 5. İslam Sanatında Geometrik Desenler Kitap Kapağı (Broug, 2019).

3.2. Moulmein Konut Kulesi (Singapur, 2003)

Aga Khan Mimarlık Ödülleri 2005-2007 döngüsünde ödül alan Moulmein Konut Kulesi, tek yapı ölçeğinde yerel havalandırma yöntemlerini yüksek yapı ölçeğinde kullanan tasarımıyla diğer ödüllü yapılardan ayrılır. Ödül alan diğer projeler; Burkinofaso'da pazar yeri, Yemen ve Kıbrıs'ta iki tarihi iki şehrin rehabilitasyonu, Etiyopya'da Hollanda elçilik yapısı, kamusal açık alan projesi olarak bir meydan ve kırsal alanda okul projeleridir. Bu döngüde ayrıca Malezya Teknoloji Üniversitesi yerleşkesi de ödül almıştır. Norman Foster tarafından tasarlanan bu yerleşkenin de ödül alma gerekçesinde teknoloji vurgusu olmasına rağmen tek yapı ölçeğinde olmadığı, yapılar grubundan oluştuğu için araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır.

1819'da İngiltere'nin sömürgesi olan ve 1965 yılında bağımsızlığını kazanan Güney Asya ada ülkesi Singapur bağımsızlığını ilan ettikten sonra deniz ticaretinin etkisi ile kısa zamanda önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Hatta ticari gelişmeler teknolojik gelişmeleri etkilemiş Singapur, bioçeşitlilik, iklim değişikliği, zararlı atıklar, ozon tabakasını koruma politikaları, deniz kirliliği konularındaki araştırmalarla dünyada sembol bir ülke olmuştur. Bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde ilk inşa edilen yüksek yapılar Batı'da inşa edilen yapıların kopyasıdır. Sıcak, nemli ve yağmurlu tropikal bir iklime dahip Singapur, büyük oranda denizin etkisindedir (Faruqui Ali, 2007, 1).

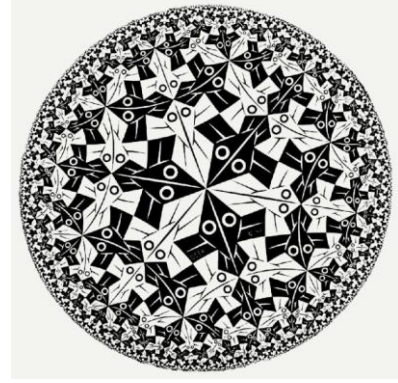
Mimarlar yatırımcıyı zeminde az metrekare kaplayarak yükselme fikrine ikna etmişlerdir. Bunun nedeni ise Mason ikliminde yükseldikçe hava kalitesinin daha iyi olması olarak açıklamaktadırlar. Cephe elamanları olarak yatay güneş kırıcılar, düşey perfore ekranlar ve yerel bir eleman olan muson pencereleri kullanılmıştır (Faruqui Ali, 2007, 1). Mimarlar tasarım prensiplerini, DNA sarmalının birkaç proteini farklı biçimde kullanarak elde ettiği çeşitliliğe benzer bir yöntemle tasarladıklarını belirtir. İlham kaynakları ise Escher'in tekrar eden elemanlarla çizdiği resimleri (Resim 5) ve Alhambra Camisidir (Faruqui Ali, 2007, 4).

olan Malezya ve Çin'den getirilmiştir. Yapının taşıyıcısı ise betonarmedir (Faruqui, 2007, 4).

Resim 6. Moulmein Konut Kulesi, Singapur
(Aga Khan, 2020)

Singapur merkezli WOHA mimarlık ofisi tarafından 28 katlı bir konut kütesi olarak tasarlanan Moulmein Konut Kulesi içerisinde 50 daire yer almaktadır. Muson ikliminde tasarlanmasından dolayı kullanıcıya iklimsel konforu sağlamanın yanında çağdaş dünyanın gerekliliklerinden olan ticari beklentileri de sağlamayı amaçlar. Muson penceresi, çıkmalar, güneş kırıcıları gibi muson ikliminin sert güneşine karşı kullanılan geleneksel elemanların yanında oranları ve çağdaş dili ile modern bir görünüme sahiptir. Yapıyı inşa eden ustalar tamamıyla Singapur'un yerel ustaları olup yapıyı inşa etmek üzere kullanılan malzemeler Singapur ve yakın ülkeler

Resim 7. Escher'in Circle Limit çalışması
(Escher, 1995).

Singapur merkezli WOHA mimarlık ofisi tarafından 28 katlı bir konut kütesi olarak tasarlanan Moulmein Konut Kulesi içerisinde 50 daire yer almaktadır. Muson ikliminde tasarlanmasından dolayı kullanıcıya iklimsel konforu sağlamanın yanında çağdaş dünyanın gerekliliklerinden olan ticari beklentileri de sağlamayı amaçlar. Muson penceresi, çıkmalar, güneş kırıcıları gibi muson ikliminin sert güneşine karşı kullanılan geleneksel elemanların yanında oranları ve çağdaş dili ile modern bir görünüme sahiptir. Yapıyı inşa eden ustalar tamamıyla Singapur'un yerel ustaları olup yapıyı inşa etmek üzere kullanılan malzemeler Singapur ve yakın ülkeler olan Malezya ve Çin'den getirilmiştir. Yapının taşıyıcısı ise betonarmedir (Faruqui, 2007, 4).

Tablo 2. Moulmein Rise Konut Kulesi'nin Mimarlık Ödülleri Değerlendirmesi ve Teknoloji ile İlişkisi

Ödül Dönemi	2005-2007
Mimar	WOHA Architects / Wong Mun Summ, Richard Hassel
İşlev	Konut
İnşa edildiği Ülke, Yer Aldığı Kıta	Singapur, Güney Asya, Güney Asya
Jüri Üyeleri, Ülkeleri, Yaşadığı Şehir, Meslekleri	<ul style="list-style-type: none"> Homi K. Bhabha, Hindistan, İngiltere, Sosyal Bilimci Okwui Enwezor, Nijerya, Almanya, Kuratör, Eleştirmen, Şair Homa Farjadi, İran, İngiltere, Mimar Shirazeh Houshiary, İran, Londra, Sanatçı Sahel Al Hiyari, Ürdün, Ürdün, Amerika, mimar, ressam Rashid Kalidi, Filistin, Amerika, tarihçi, akademisyen Han Tümertekin, Türkiye, Türkiye, mimar Kenneth Yeang, Malezya, Malezya, mimar
Ödül Alma Nedeni	<ul style="list-style-type: none"> İklim kontrolü için mekanik elemanlar yerine iklimlendirme için yerel doğal yöntemler (muson penceresi, güneşlik, çapraz havandırma,) Cephede ve plan çözümlerinde varyasyon
Teknoloji ile kurduğu ilişki	<ul style="list-style-type: none"> Yükseklik Sürdürülebilirlik (Yüksek katlı yapılarda mekanik yöntemler yerine yerel yöntemlerin kullanımı)

2005-2007 dönemi ödülleri jüri üyeleri, Han Tümertekin ve Ken Yeang dışında Doğu'da doğmuş fakat eğitimlerini Batı'da almış veya Batı'da iş yaşantılarına devam eden isimlerden oluşur. Dokuz jüri üyesinden dördü mimar diğerleri sosyal bilimlerin diğer alanlarındandır (sanatçı, şair, tarihçi, kuratör, ressam). Yapının ödül alma nedeni yüksek yapı olarak teknolojiyle kurduğu ilişkisinin sürdürülebilirlikle sağlanmasıdır. 2005-2007 dönemi master jürisi 343 projenin başvurularını değerlendirirken süreci sanatçının sergiye kurate etme süreci gibi ele aldıklarını belirtirler (Aga Khan, 2020). Bu süreci ise dört başlık altında toplamışlardır. Bu başlıklardan ilki Müslüman coğrafyaların ve onların gerçekleri (demokratik ve dialog kuran bir mimarlık), ikinci başlık restorasyon, koruma ve çağına uygun yapı (koruma ve restorasyon alanlarında çağına uygunluk ve teknolojinin yeniden öğrenilmesi ve öğretilmesi), üçüncü başlık ölçek ve çeşitlilik (İslam coğrafyasının ölçeğinin ve bu ölçeklerdeki çeşitliliğin çok farklı olması kriteri), dördüncü başlık ise sürdürülebilirliktir. Moulmein Rise Konut Kulesi'nin değerlendirme sürecinde yer aldığı başlık olan sürdürülebilirlik sahip olunan kaynakların doğru kullanılması için oldukça önemlidir.

Konut kulelerinin yoğunlaşan kentlerde yükselerek var olması 2000'lerin ilk on yılında tüm dünyada da yaygınlaşan ve hatta öne çıkan bir yaklaşım olmuştur. Moulmein Konut Kulesi'nin ödül alma nedeni, iklim kontrolünü mekanik elemanlar yerine yüksek bir yapıda geleneksel yöntemlerle gerçekleştiriyor olmasıdır. Tanyeli'nin vurguladığı gibi, kültürü güçlü kılan şey hiçbir kaynaktan etkilenmemesi değil kapsamlı yeni bir sentezle bütünleşip bütünleşmemesidir (Tanyeli, 1991). Yüksek konut yapı yapma geleneği'nin Moulmein konut bloğunda yerel havalandırma yöntemleriyle birleştirilmesi bu anlamda yerel kültürün teknolojiye katkısı olarak yorumlanabilir. Moulmein Konut Kulesi'nin İslam Mimarlığı gibi bir kısıtlamanın dışına çıkarak yüksek konut tipolojisi gibi uluslar arası bir uygulamayı Singapur'a ait yerel bir kültürel iklimlendirme metodu ile birleştirilmesi, kapsamlı bir senteze dönüşen bir teknolojik yaklaşımı doğurmuştur.

Resim 8. Moulmein Konut Kulesi Doğal İklimlendirme Detayı (Aga Khan, 2020)

3.3. Issam Fares Enstitüsü (Lübnan, 2014)

Aga Khan Mimarlık Ödülleri 2014-2016 döngüsünde altı projeye ödül vermiştir. Bu projelerden ilki Banglaştta düşük bir bütçeyle gerçekleştirilen cami tasarımıdır. Diğer bir ödüllü proje ise yine Bangladeş'te Arkadaşlık Merkezi olarak adlandırılan sosyal çok fonksiyonlu bir projedir. Bir diğer proje Beijing'de Müslüman nüfusun yoğunlukta olduğu gecekondu bölgesi

içerisindeki Çocuk Kütüphanesi'dir. Diğer iki projeden biri olan Superkilen Danimarka'da çok kültürlü ve çok dinli bir bölgede tasarlanan park ve İran'da iki parkı birleştiren ve içerisinde de park alanların yer aldığı köprü projesidir (Aga Khan, 2020). Ödül alan projeler arasında Zaha Hadid'in Issam Fares Enstitüsü tekil yapı ölçeğiyle ve dinamik biçimlenmesiyle teknoloji ile kurduğu ilişki açısından değerlendirilmiştir.

Zaha Hadid'in tasarladığı Issam Fares Enstitüsü tasarımı doğrudan teknoloji vurgusu olan bir yapı olmasa da dünyanın her yerinde marka değeri olan diğer Zaha Hadid ürünleri gibi bulunduğu çağın izlerini taşır. Bu yönüyle Zaha Hadid'in imzası olarak nitelendirilebilir. Hadid'in Doğu kökenli bir mimar olmasının yanında, yıldız mimar olarak eril bir meslek alanı olarak görülen mimarlıkta, kadın olmasının zorlukları bulunmaktadır (Soyluk, İlerisoy, 2019). Zaha Hadid, mimarlığında Londra'da aldığı eğitiminin büyük rol oynadığını belirtir. Londra'da çok yaygın bir gelenek olan ve Zaha Hadid'in Londra'da kalmasını sağlayan etmen mühendislerle çalışmasıdır. Londra'da mühendislik, mimarlık üretiminde önceliklidir. Hadid, Londra'da her konuda mühendis danışmanlar bulabildiğini belirtir (Hadid, 2012). Hadid, Aga Khan Ödülü'ni almadan önce, Dünya'nın en prestijli mimarlık ödülleri olan Pritzker Ödülü'nü 2004 yılında almıştır. Hadid'in Pritzker Ödülü'nü almasındaki nedeni jüri *Bağdat doğumlu mimarın, geleneksel bir kariyer gelişimi izlemekten uzak, inşa edilebilme gibi kısıtlamalardan bağımsız ortaya koyduğu projelerle yaratıcı ve özgün çizgisi* (Tağmat, 2004) olarak tanımlamaktadır. Görüldüğü gibi Zaha Hadid'in Bağdat doğumlu olmasına rağmen geleneklerden bağımsız üretim yapmasının altı çizilmiştir. Hadid'in ayrıca Irak asıllı kadın bir mimar olması açısından ortaya koyduğu marjinallikten çok, mimarlığın bir sanat biçimi olarak üretilmesinde sağladığı açılımlardan ve mimarlığın yanısıra iç mekan, mobilya ve ürün tasarımı gibi çok boyutlu üretimlerde bulunması değerli görülmüştür (Tağmat, 2004). Zaha Hadid Pritzker Ödül törenindeki konuşmasında kariyerindeki en belirleyici unsurun Irak'ta laik ve modern bir şekilde yetiştirilmesi olduğunu belirtmiştir (Hadid, 2004). Başka bir deyişle Hadid, Batı'nın tariflediği İslam Mimarlığı tanımının dışında kendini konumlandırmıştır. Hadid modern mimarlığın özünde var olan evrensel değerlerin peşinden gitmektedir. Balamir,(2009, 348), Zaha Hadid'in mimarlığını Lebbeus Woods'un *Mimarlık ve Savaş* metni ile ilişkilendirir. Burada özetle Zaha Hadid'in mimarlığının tarihle, hazır biçimlerle, otoriteyle, mezheplerle, kutsallarla, kesinlere, ikonlara karşı duruşu anlatılmaktadır.

Zaha Hadid'in ödüle layık görüldüğü 13. Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin ana fikri olan çoğulluk, sadece farklı bağlamları değil, aynı zamanda mimarlığın sınırlarının da keşfedilmesidir. Jüri özellikli vurguyu ise mimarlığın evrensel bir dilinin olamayacağı, her yerin kendi üslubunu üretmesi gerekliliği ile temellendirir (Master Jury Report, 2016). Jürinin vurguladığı bu görüş mimarlığın sınırlarının altını çizirken evrensel bir dilinin olamayacağı ifadesi de içerisinde çelişkili görünmektedir. Her bölgenin farklı problemlerinin olması ile ortaya çıkan ürünlerin farklılaşması etkileşim nedeniyle olağandır. Bu sonuç Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin diğer dönemlerde olduğu gibi bu dönemki jüri kurgusundan da anlaşılabilir. Jüri ağırlıklı olarak Doğu kökenli fakat Batı'da eğitim almış, mimar, sanatçı, şehir plancı, felefece ve tarihçilerden oluşmakla birlikte jüride Batılı ve mimarlık camiası için çok önemli iki isim David Chipperfield ve Elizabeth Diller de yer almaktadır. Jüri'nin oluşturduğu bu hibrit yapı mimarlık

alanına Aga Khan Ödülleri aracılığıyla çok boyutlu bir bakışın da potansiyellerini taşımaktadır.

Zaha Hadid'in Beyrut Amerikan Üniversitesi için yarışma ile kazandığı Issam Fares Enstitüsü'nün bir diğer önemli özelliği Zaha Hadid'in İngiltere'de Architectural Association'da mimarlık eğitimi almadan önce Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde Matematik eğitimi almış olmasıdır. Bu bağlamda Hadid, üniversite yerleşkesinin bağlamını deneyimlemiştir. Zaha Hadid'in mimarlığı özellikle teknolojiye vurgu yapmamaktadır. Fakat Hadid statik konusunda farklı yöntemler kullanır. Akıcı olarak tanımlanabilecek tasarımlarında geleneksel denge kurallarına aykırı bir yol çizer. Zaha Hadid'in tasarımlarının en önemli özelliklerinden biri de görünmeyen teknolojiler olarak adlandırılan bilgisayar destekli tasarımı etkin bir biçimde kullanmasıdır. Hadid'in karmaşık, çok boyutlu geometrilerinin arka planında bilgisayar teknolojisinin önemli bir payı vardır (Yavuz, 2007, 126). Bu açıdan da Zaha Hadid'in ürünleri küresel ölçekte ve marka değeri taşıyan yapılarıdır.

Aga Khan Mimarlık Ödülleri jürisi, Issam Fares Enstitüsü'ne ödül verilme nedenini en temelde geleneksel bağlama saygılı olması ve radikal kompozisyonu olduğunu belirtir (Aga Khan, 2020). Araziye ve bağlamına saygı olarak yapının zemindeki ayak izini minimumda tutarak yaya hareketine ve yeşil alana serbestlik sağlanır. Ayrıca Lübnan mimari geleneğinde kullanılan brüt betonun yapıda kullanılması

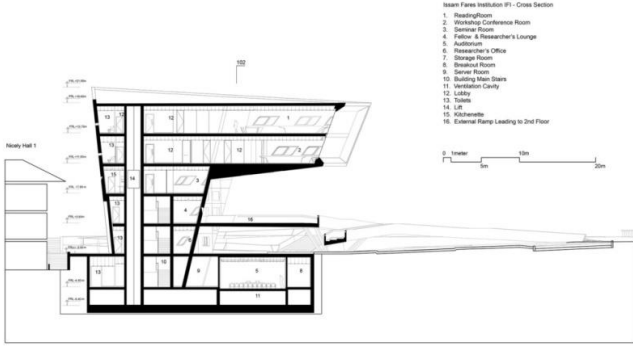
da jüri tarafından yapının bağlamı ile ilişkisini kuvvetlendirdiği şeklinde değerlendirilmektedir. Diğer yandan yapının çağı yansıtan bir dile sahip olması da önemli özelliklerindedir. Zaha Issam Farras Enstitüsü'nde zemindeki yaya hareketlerinin yapı yüzeyindeki dinamik hareketleri belirlemesi Zaha Hadid'in gerçekleştirdiği diğer yapılarında da kullandığı bir tekniktir.

Resim 9. Issam Fares Enstitüsü, Lübnan (Aga Khan, 2020).

Tablo 3. Issam Farras Enstitüsü Aga Khan Mimarlık Ödülleri Değerlendirmesi ve Teknoloji ile İlişkisi

Ödül Dönemi	2014-2016
Mimar	Zaha Hadid Architects
İşlev	Eğitim Yapısı
İnşa edildiği Ülke, Yer Aldığı Kıta	Beyrut, Lübnan, Güney Asya
Jüri Üyeleri, Ülkeleri, Yaşadığı Şehir, Meslekleri	<ul style="list-style-type: none"> • Kwame Anthony Akroma, Ghana, Amerika, felsefe • Meisa Batayneh, Ürdün, Amman-Abu Dhabi, mimar • David Chipperfield, İngiltere, İngiltere, mimar • Elizabeth Diller, Polonya, Amerika, mimar • Edhem Eldem, Türkiye, Türkiye, tarihçi-akademisyen • Mona Fawaz, Beyrut, Lübnan, şehir plancısı • Kareem İbrahim, Mısır, Kahire, mimar ve plancı • Ali M. Malkawi, Ürdün, Amerika, mimar-akademisyen • Nondita Correa Mehrotra, Hindistan, Amerika, mimar
Ödül Alma Nedeni	<ul style="list-style-type: none"> • Radikal kompozisyon • Geleneksel bağlama saygı • Programın şehrin entellektüllerini yaratma iddiası • Yapının zemindeki ayak izini azaltması • Vaziyet planındaki aksların yapının biçimini ve plastiğini oluşturması • Lübnan mimari geleneği olan brüt beton kullanımı • Çağın koşullarını yansıtması
Teknoloji ile kurduğu ilişki	<ul style="list-style-type: none"> • Zeminde minimum ayak izi yakalamak amacıyla 21 metre konsol ile yapının en yoğun programını çözmek • Görünmez teknoloji kullanımı • Çağı yansıtması

Resim 10. Issam Fares Enstitüsü Kesiti
(Zaha Hadid Architects, 2020).

Hadid'in dünyanın her yerinde okunan çizgisini Issam Fares Enstitüsü'nde koruduğu görülmektedir. Kendi çizgilerinin bilgisayar teknolojisi aracılığıyla yapılaşması ve enstitüdeki programın en yoğun bölümünü konsol olarak çalıştırması mühendislerle mesleğinin başından beri kurduğu kuvvetli ilişkinin sonucudur. Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin adayların başvurduğu bir ödül olduğu düşünüldüğünde, Hadid'in Aga Khan Mimarlık Ödülleri'ne Beyrut'taki bir yapıyla katılması coğrafi anlamda bir seçim yaptığını da işaret eder. Mekansal kararlar açısından ise dünyanın herhangi bir yerinde inşa edebileceği evrensel bir dille enstitü yapısını inşa etmiştir. Jürinin malzeme kullanımında yöreye özgü brüt betonu kullanması gibi bir olumlama bulunmaktadır. Brüt beton Hadid'in birçok yapısında kullandığı bir malzemedir. Bu açıdan Lübnan'la kurulan geleneksel malzeme ilişkisi, ödülün verilme nedenini kuvvetlendirme amacıyla değerlendirildiğini düşündürür. Jüri'nin yapının çağın ruhunu yansıtmışından dolayı ödüle değer görülmesindeki etkisinin vurgulanması ise Aga Khan Mimarlık Ödülleri'ni sıkıştığı İslam ve Doğu coğrafyaları çerçevesinin dışına çıkarması ve tartışma alanı açması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

4. Sonuç

Mimarlığın mekan sanatı olması onu zamanına bağımlı kılar (Balamir, 2009). Fakat İslam mimarlığı tanımı mekanı, zamandan da ayırır. İlhan Tekeli'nin "arılar balı her zaman aynı biçimde ürettikleri için kültür üretmezler" (Tekeli, 2011) tanımı olduğu gibi, İslam Mimarlığı kavramı da her zaman aynı biçimde mekan üretimi yapıldığı imasını taşır. Fakat Batı tarafından Hristiyan Mimarlığı tanımı yapılmadığı düşünüldüğünde, İslam Mimarlığı tanımının da indirgemeci bir tutum olduğu görülür (Tanyeli, 1991). Bu bağlamda ağırlıklı olarak doğu ve İslam coğrafyalarındaki mimari ürünler üzerine tartışma zemini oluşturan Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nin içeriğini verilen ödüller çerçevesi içerisinde tartışmak, Doğu mimarlığı ve İslam Mimarlığı genellemesine dair sorular sorulması açısından önemlidir. İslam Mimarlığı kavramını sıkıştırıldığı dar alandan çıkaracak olan da bu sorulardır. Örneğin Pritzker Ödülleri herhangi bir din veya coğrafya vurgulanmadan mimarlar ve işleri üzerinden değerlendirilen ödüllerdir. Bu çalışmada Aga Khan Mimarlık Ödülleri'ne yalnızca İslam Mimarlığı ve Doğu Mimarlığı gibi sınırlı bir bakış açısından değil, teknoloji gibi evrensel bir kavram aracılığıyla bakarak Aga Khan Mimarlık Ödülleri farklı bir perspektiften değerlendirilmiştir. Her ne kadar yükseklik arayışını Patronas

Kuleleri plan düzleminde ve cephede doğu motifleriyle aramış olsa da, Moulmein Kulesi'nde muson ikliminin getirdiği yağmurlara ve neme karşı, mekanizasyonla değil de geleneksel yöntemlerle sağlanan havalandırma yeni bir çabanın ürünü olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan Zaha Hadid'in görünmez (bilgisayar teknolojisi) teknolojiyi ve sanatsal çizgilerini birleştirdiği Issam Fares Enstitüsü ile Aga Khan Mimarlık Ödülleri'nde zamanın izi kavramı tartışmaya açılmıştır. Aga Khan Ödüllü üç tekil yapı örneğinin değerlendirilmesi üzerinden görülmektedir ki teknoloji yalnızca mühendislik alanıyla mekansal sınırların zorlanması değil, yapının bağlamından doğan sorunlardan başlayan çözüm arayışlarının sonucudur. Bu bağlamda başka coğrafyalardaki problemlerden çok, Doğu'daki mekansal üretimde, Doğu'nun bağlamına özgü sorular sorular teknolojinin gelişimi için de önemlidir.

Sonuç olarak bu tartışma kapsamında ele alınan üç yapının dünya mimarlığında öne çıkan teknolojik birikimler arasında yer aldığı söylemek ve Doğu mimarlığını üreten mühendisliğin sınırları zorladığından bahsetmek zordur. Daha önce hiç olmadığı kadar evrensel olan bir dünyada mimarlık alanında bu soruları sormak gereksiz bir çaba olarak da değerlendirilebilir. Bu açıdan bu çalışma Aga Khan Mimarlık Ödülleri aracılığıyla Doğu ve İslam Mimarlığı'na dair tüm teknolojik tartışmalara açıklık getirmeye çalışmamıştır. Aga Khan Mimarlık Ödülleri'ndeki teknoloji yaklaşımının arka planı aracılığıyla görülmektedir ki, Doğu ve İslami olarak genellenen bu coğrafyalarda, dünyanın en ilginç teknolojik yaklaşımları da görülmeyebilir. Hatta başka toplumlarda hiç karşılaşılmamış konstrüktif marifetler de yoktur. Bunun yerine teknoloji kelimesinin kökenine gidilecek olunursa, farklı türden yapma denemelerinin önünü açacak olan ağırlıklı olarak Dünyanın doğusunda gerçekleşen mimari ürünleri kalıplarının dışındaki alanlara çekmektedir. Ancak bu şekilde teknoloji kavramının ekonomik nedenlerle Batı'ya ait bir kavram olduğu önyargısı sorgulanabilir. Aga Khan Mimarlık Ödülleri'ndeki teknoloji tartışmaları, Doğuya ve İslam Mimarlığı'na dair kalıplara ilişkin bu sorular için tartışma zemini oluşturması açısından önemlidir.

Kaynakça

- Archdaily, (2020). Issam Fares Institute. <https://www.archdaily.com/515589/issam-fares-institute-nil-american-university-of-beirut-zaha-hadid-architects>. Erişim: 25.12.2020.
- Aga Khan Awards, (2020). Previous Cycles. <https://www.akdn.org/architecture>. Erişim: 23.12.2020.
- Archdaily, (2020). Richard Rogers, One of the Leading Architects of the British High-Tech Movement, <https://www.flickr.com/photos/dalbera/2496569412>. Erişim: 18.12.2020.
- Architectureweek, (2020). Building Petronas Towers, http://www.architectureweek.com/2003/0226/building_1-2.html. Erişim: 29.12.2020.
- Aycı, H. (2021). Fakir yapı kavramı ile Aga Khan Mimarlık Ödülleri / Arcadia Eğitim Projesi ve Mokoko Yüzen Okulu'nun değerlendirilmesi. Murat Dal (Der.), *Mimarlık bilimleri ve teknolojisi* içinde (ss. 403-425). Lyon: Livre de Lyon.
- Balamir, A. (2009). Mimarlık Zamanın Barometresi: Woods'un Ölçerinden Hadid'in Mimarisi, *Mimarlık Dergisi*, 348, <http://www.mimarlikdersisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=362&RecID=2115>. Erişim: 5.12.2020.

- Banham, R. (1978). *Theory and design in the first machine age*, Londra: Oriel Press.
- Broug, E. (2019). *İslam sanatında geometrik desenler*, London: Thames and Hudson.
- Bunnell, T. (1999). Views from above and below: the Petronas Twin Towers and/in contesting visions of development in contemporary Malaysia. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 20(1), 1-23.
- Conrads, U. (1991). 20. YY. mimarisinde program ve manifestolar, Sevinç Yavuz (Çev.). Ankara: Şevki Vanlı Yayınları.
- Çolak, B.B., İlerisoy, Z. Y., Soyluk, A. (2019). Ofis Binaları Üzerinden Cephe Tasarım Parametrelerinin Değerlendirilmesi, DES'19 International Design and Engineering Symposium, Sustainability, Innovation, Production, İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir, 10-12 Ekim 2019, 540-547.
- Erdoğan, Erkaslan, Ö. (1999). The Aga Khan Awards for Architecture and the issue of cultural identity in the Islamic intelligentsia. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Escher, M. (1995). Circle Limit. <https://www.arthipo.com/tr-tr/maurits-cornelis-escher-circle-limit-i.html>. Erişim: 25.12.2020.
- Faruqui, A. Z. (2007). Moulmin High Rise Apartments Review Report.
- Frampton, K. (1992). *Modern Architecture: A Critical History*, London: Thames and Hudson.
- Gintoff, V. (2019). Spotlight: Cesar Pelli, Archdaily, <https://www.archdaily.com/555428/spotlight-cesar-pelli>, Erişim: 01.12.2020.
- Guy, S., Moore, S., (2005). Introduction: The Paradoxes of Sustainable Architecture. Simon Guy, S. Moore (Der.) *Sustainable Architectures: Cultures and Natures in Europe and North America* içinde (ss.1-12), New York: Spon Press.
- Hadid, Z. (2012). Yenilikçiler Röportajında Zaha Hadid, <https://mimnap.org/2012/04/yenilikciler-roportajynda-zaha-hadid/#more-87633>. Erişim: 27.12.2020.
- Korkmaz, T. (2001). Mimari Stiller: Teknolojizm, XXI, Mayıs-Haziran, 78-79.
- Master Jury Report, (2020). <https://www.akdn.org/architecture>. Erişim: 27.12.2020.
- Oxford, (2020). Oxford Sözlük, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/oxford>. Erişim: 23.12.2020.
- Özkan, S. (2004). Röportaj, Aga Khan Mimarlık Ödülleri Resmi Web Sitesi, <https://www.akdn.org/architecture>. Erişim: 27.12.2020.
- Özkan S. (2007). Röportaj, *Yapı Dergisi*, 311, 58-60.
- Salama, A., El-Ashmouni, M. M. (2020). *Architecture Excellence in Islamic Societies*. New York: Routhledge.
- Soyluk, A., İlerisoy, Z. Y. (2019). Medeniyette Kadının Rolü; Kadın Mimarlar ve Zaha Hadid Örneği, Taras Shevchenko International Congress On Social Sciences, Ankara, Türkiye, 1-03 Şubat 2019, 620-631.
- Tanyeli, U., (2011). *Rüya, İnşa, İtiraz*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Tağmet, T.S. (2004). Ödül: 2004 Pritzker Ödülü'nün Sahibi Zaha Hadid: Kısıtlamalardan Uzak Mekan Temsili ve Üretimi, *Mimarlık Dergisi*, 317, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=29&RecID=435>. Erişim: 19.12.2020.
- Tekeli, İ. (2011). Bireysel Görüşme. 12.12.2011, Ankara.
- Thornton, C. H., Hungspruke, U., & Joseph, L. (1998). study of the Petronas Towers design and realisation. *Concrete Engineering International*, 2(8), 18-21.
- Thornton, C. H., Hungspruke, U., & Joseph, L. M. (1997). Design of the world's tallest buildings—Petronas twin towers at Kuala Lumpur City Centre. *The structural design of tall buildings*, 6(4), 245-262.
- Yavuz, E., 2007. Yirminci Yüzyılda Sanatta ve Mimarlıkta Soyutlama İlişkisi, Yayımlanmamış Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yeang, Ken, 2006, *Ekotasarım: Ekolojik Tasarım Rehberi*, Semih Eryıldız, Demet Eryıldız (Çev.), İstanbul: YEM Yayın.
- Uruk, Z, Külünkoğlu İslamoğlu, A, (2019). Breeam, Leed Ve DGNB Yeşil Bina Sertifikasyon Sistemlerinin Standart Bir Konutta Karşılaştırılması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (15), 143-154.
- Tanyeli, U. (1991). İslam Mimarlığı Kavramına Eleştirel Bir Bakış, *Ege Mimarlık*, 30-31.
- Tschumi, B., (1991). *Event Architecture, Architecture in Transition Between Deconstruction and New Modernism*, München: Prestel Publishing, 125-131.
- Wikiarquitectura, (2020). Crystalpalace, <https://en.wikiarquitectura.com/building/crystal-palace/#crystal-palace-londres>. Erişim: 25.12.2020.
- Zaha Hadid Architects, (2020). Issam Feras Enstitüsü Kesiti. <https://www.zaha-hadid.com/>. Erişim: 23.12.2020.